

Patricia Molnárová (Banská Bystrica)

FUNKCIA VLASTNÝCH MIEN VO VZŤAHU K POLITICKEJ IDEOLÓGII SOCIALIZMU: NA PRÍKLADOCH ZO STRANÍCKEHO DENNÍKA *PRAVDA* V 60. ROKOCH

THE FUNCTION OF PROPER NAMES IN RELATION TO THE POLITICAL IDEOLOGY OF SOCIALISM: BASED ON EXAMPLES FROM THE 1960s ISSUES OF THE DAILY NEWSPAPER *PRAVDA* PUBLISHED BY THE COMMUNIST PARTY

Proper names are an essential part of political discourse that has a high descriptive value in relation to many aspects of society. This paper deals with proper names as a part of the ideologically influenced language of socialism in Slovakia in the 1960s. The aim of the study is to evaluate the impact of contemporary ideology on a selected group of anthroponyms and chrematonyms in the official paper of Slovak Communist party – *Pravda*. The source material consists of 232 texts from the years 1961–1970, from which 662 proper names were selected and used in analysis. The research shows the influential position of personalities and institutions connected with the official ideology of socialism. Proper names also reflect the modification of public discourse as result of political changes in 1968.

Key words

1960s; ideology; language of socialism; proper names; party newspaper

Klíčové slová

60. roky; ideológia; jazyk obdobia socializmu; propriá; stranická tlač

Úvod

Šesťdesiate roky sú v československom spoločensko-historickom kontexte poznačené viacerými vývinovými tendenciami vplývajúcimi na kreovanie jeho výsledného hodnotenia v rámci existencie a vývinu socializmu v rokoch 1948–1989. Sklon diferencovať dlhé obdobie na základe dekád je o. i. podmienený špecifickými charakteristikami jednotlivých etáp. Vychádzajúc z tohto pohľadu sa 60. roky interpretujú ako doba odmäku, uvoľnenia, resp. demokratizácie nielen v politickej, ale aj v mediálnej či kultúrnej oblasti. Výskum jazyka obdobia socializmu predstavuje na Slovensku stále sa rozvíjajúcu problematiku, a hoci aktuálne čiastkové príspevky k danej téme možno nájsť od politolingvistiky (napr. Molnárová, 2013; Štefančík 2016, Macho, 2016) až k lingvokulturoológii (Blaho – Mertová, 2018; Guzi – Šipko – Mertová – Blaho, 2017; Šipko, 2011; 2013; 2014), nemožno hovoriť o existencii ucelenej analýzy zachytávajúcej funkciu, význam a vplyv jazyka v spoločnosti v tomto období. V súvislosti s tým považujeme štúdiu za obohatenie danej problematiky a príspevok k prehĺbeniu poznatkov o jazyku vo vybranom historickom období.

Jazyk vo svojej spoločenskej funkcii reflektuje vplyv historicko-politického kontextu, v ktorom sa používa, ako i ďalšie extralingválne tendencie formujúce jeho podobu, voľbu a význam výrazových prostriedkov. V príspevku zameriavame pozornosť na vybrané skupiny vlastných mien v dobovom mediálnom prostredí.¹

Cieľom štúdie je zhodnotiť vplyv dobovej ideológie socializmu na súbor antroponým a chrématoným v slovenskom straníckom denníku *Pravda*. Na niektoré aspekty vlastných mien ako súčasti politického a ideologického diskurzu poukázal už V. Blanár (2009, s. 42–43), ktorý zdôrazňoval spoločensky podmienenú identifikáciu, resp. diferenciáciu ako jeden zo základných organizačných a systémostvorných princípov v rovine vlastných mien. Ich funkčné zapojenie do komunikácie sa manifestuje v priestorových, časových aj frekvenčných rozmeroch, pričom podstatnú úlohu zohrávajú ideologické postoje v rámci štátnej administratívy. Pri výskume získaného korpusu vlastných mien preto poukazujeme aj na niektoré vývinové tendencie (najmä antroponým), ktoré možno považovať za dôsledok ideologického posunu v Československu najmä v druhej polovici 60. rokov.²

Metodológia a korpus

Primárnym východiskovým materiálom na analýzu je súbor 662 vlastných mien, ktoré delíme na antroponymá a chrématonymá. Pri chrématonymách sa sústreďujeme na vlastné mená politických, resp. s politickou scénou prepojených inštitúcií a organizácií, ktoré ďalej označujeme termínom inštitúcionymá. Korpus bol získaný excerpciou z 232 textov úvodníkov (114) a domácich komentárov (118) publikovaných v slovenskom straníckom denníku *Pravda* v rokoch 1961–1970. Vzorku textov sme vybrali náhodne s dodržaním kvantitatívneho parametra jeden úvodník a jeden komentár za každý mesiac v každom roku (s výnimkou mesiacov, keď daný typ nebol publikovaný). Žánrové zameranie vyplýva z ich sociálno-politickej exponovanosti a analyticko-argumentačného prístupu. Podmienky zvolené pre selekciu umožnili vytvoriť výskumnú vzorku rovnomerne zachytávajúcu celé desaťročie a umožňujúcu sledovať lingvistický, ale aj extralingválny kontext v ideo-

¹ Doterajšie výsledky nášho výskumu jazyka obdobia socializmu v 60. rokoch sa orientujú na prejavy ideologických tendencií v rámci kognitívno-lingvistických metaforických konceptov, ideologicky príznakovej lexiky, obraznosti či prítomnosti persuzívnych techník vplyvujúcich na (de)formovanie verejnej mienky, hodnôt a politických cieľov jednotlivcov aj kolektívov. Viac pozri napr. Molnárová, 2019a; 2019b; 2019c; 2020a; 2020b. Parciálne sme sa venovali aj problematike vlastných mien v politicko-ideologickom diskurze daného obdobia, avšak s dôrazom na ukotvenie mocenských prejavov KSČ v kultúrno-historickom kontexte (Molnárová, 2020c).

² V rámci extralingválnych faktorov je oficiálna ideológia socializmu v Československu v 60. rokoch ovplyvnená hospodárskou krízou v roku 1963, formovaním demokratizačného procesu v 2. polovici desaťročia, krátkym trvaním Pražskej jari a nástupom normalizačného režimu, ktoré sa reflektovali v mediálnom stvárnení vlastných mien.

logicky zasiahnutom prostredí.³ Voľba denníka *Pravda* je odôvodnená nielen celoštátnou platnosťou, ale najmä jeho funkciou v pozícii Ústredného tlačového orgánu Komunistickej strany Slovenska, ktorá predpokladá dominantnú rezonanciu ideologických tendencií. Tie sa, na rozdiel od ďalších, v tom čase dostupných celoštátnych periodík (napr. *Práca, Smena, Lud*), prejavovali vo výraznejšej línii, čo však neznamená, že by ideologická zložka v iných novinách absentovala.

V zastúpených antroponymách diferencujeme politické osobnosti z domáceho a zahraničného prostredia. Samostatne, resp. v komparatívnej funkcii mimo uvedenej vzorky vnímame antroponymá z tzv. robotníckej triedy. Na rozdiel od významných politických činiteľov sú mená týchto osôb uplatnené v snahe konkretizovať publikované informácie zo špecifického apolitického prostredia, napr. zo sektora poľnohospodárstva, zdravotníctva, správy a pod. Keďže uvedená skupina antroponymým nie je hlavným predmetom výskumu a slúži iba ako porovnávacia kategória zdôrazňujúca funkciu a význam politicky motivovaných vlastných mien, neuvádza sa pri nej kvantitatívne hodnoty. Súvisí to tiež s faktom, že tu nemožno zaznamenať opakujúce sa tendencie ani pravidelnosť výskytu. Svojím zastúpením sú zároveň vo väčšej miere charakteristické pre žáner komentáru.

Pri chrématonymách sa zameriavame na vlastné mená politických inštitúcií a organizácií (inštitucionymá). Vzhľadom na vedúce postavenie Komunistickej strany Československa (KSČ) či jej slovenského ekvivalentu Komunistickej strany Slovenska (KSS) v dobovej spoločnosti, zohľadňujeme pri analýze vlastné mená politických inštitúcií na základe ich priameho alebo nepriameho kontaktu s činnosťou KSČ/KSS v domácich podmienkach.

V súvislosti s cieľom práce zaznamenať a zhodnotiť vplyv a presah ideologických aspektov a ich pôsobenie v rovine vlastných mien pristupujeme k vytvorenému korpusu primárne metódou kvalitatívnej analýzy. Sústreďujeme sa na vzťah výrazových prostriedkov k extralingválnym podmienkam, príznačné kolokácie a sémantické zmeny, ktorých pôvod možno hľadať v pôsobení vonkajších spoločensko-politických faktorov. V rámci interpretácie analyzovaných údajov sme vlastné mená doplnili o kvantitatívne údaje zaznamenávajúce rozsah ich výskytu v skúmanom čase.⁴ Vo výsledkoch tak možno identifikovať frekventované skupiny mien a spôsob ich uplatnenia v textoch daného obdobia ilustrovaný konkrétnymi príkladmi. Príslušnosť jednotlivých mien alebo ich skupín k žánru úvodníka

³ Príspevok predstavuje súčasť širšieho výskumu v rámci dizertačnej práce. Výskumná vzorka pôvodných 232 publicistických textov bola vytvorená pre potreby objektívneho pohľadu na podobu jazyka v priebehu rokov 1961–1970. V štúdií ďalej pracujeme s konkrétnym korpusom 662 vlastných mien.

⁴ K tematicky relevantným chrématonymám vyskytujúcim sa v skúmanom materiáli patrili aj vlastné mená politických dokumentov (dokumentonymá). Vzhľadom na ich nízke zastúpenie bez opakovania nie sú predmetom analýzy.

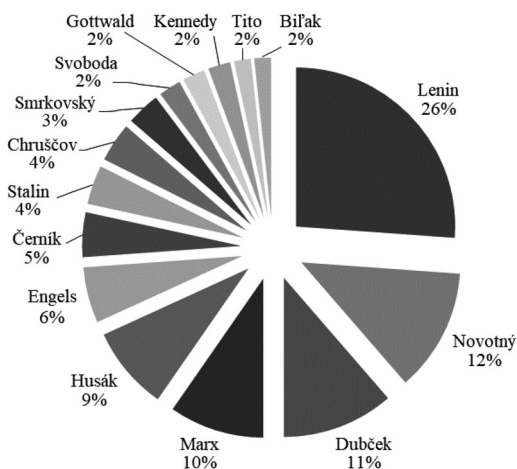
či komentáru nie je primárnym aspektom výskumu, a preto ho ďalej nezohľadňujeme a tento fakt vnímame iba v zmysle doplňujúcej informácie.

Výsledky výskumu

1. Antroponymá

Vo vytvorenom korpuse sme identifikovali 176 antroponým vzťahujúcich sa na predstaviteľov dobovej československej aj zahraničnej (najmä sovietskej) politickej scény, ktorých funkciu v mediálnom texte analyzujeme a usúvzťažňujeme vzhľadom na dobovú ideológiu. Vo vzorke nie sú zahrnuté antroponymá s marginálnym zastúpením, t. j. s jedným alebo dvoma výskytmi v celom korpuse. Na základe ich kvantitatívnych hodnôt možno konštatovať, že medzi najčastejšie a zároveň opakujúce sa antroponymá patria Vladimir Iljič Lenin (46), Antonín Novotný (22), Alexander Dubček (20), Karol Marx (17), Gustáv Husák (15) a Friedrich Engels (10). V menšej miere sú aj napriek dobovému historicko-politickému významu a reprezentatívnym funkciám zastúpené mená Oldřich Černík (8), Josif Vissarionovič Stalin (7), Nikita Sergejevič Chruščov (7) a Josef Smrkovský (6). Menej ako päťkrát boli identifikované mená Ludvík Svoboda (4), Klement Gottwald (4), John Fitzgerald Kennedy (4), Vasil Biľak (3), Josip Broz Tito (3). Ich bližšie percentuálne hodnoty vyjadruje graf 1.

Z grafu 1 je zrejme dominantné postavenie antroponyma *Lenin* (26 %), ktoré možno odvodiť z konštruovanej pozície Lenina ako tzv. ideového zakladateľa komunizmu. Prihliadajúc na fakt, že ide o nežijúcu osobnosť v skúmanom čase, ktorá nezasahuje do aktuálneho diania zo žiadnej politickej ani stránickej funkcie,

Graf 1: Kvantitatívne zastúpenie opakujúcich sa antroponým politických predstaviteľov vo výskumnej vzorke

môžeme častý výskyt uvedeného antroponyma vnímať ako prejav ideológie. Vplyv osobnosti V. I. Lenina v tomto prípade vyplýva z pozície, ktorú zastáva v hierarchii ideologického systému. V mediálnych textoch sa dané antroponymum vyskytovalo v súvislosti s odkazmi na jeho politické idey a názory považované za vzor, resp. ideál československého socialistického zriadenia. Forma výskytu bola buď priama, v podobe citátu, alebo nepriama, ako odkaz na osobu politického/ideového vodcu. Možno uvažovať o využívaní antroponyma vo funkcii vzoru, „povinného“ argumentu či príkladu pri rôznych udalostiach. V podobných súvislostiach uvažoval v rámci lingvokulturologického výskumu sovietizmov J. Sipko, ktorý tzv. leninské lingvokulturémy označil pod vplyvom ideovo-politických tendencií za „nemenné pravdy“. V súvislosti s antroponymami sa k nim zaraďovali Leninove výroky, názvy jeho diel alebo historické udalosti spojené s jeho osobou. Ich citácia či odkazovanie na ne sa pohybovali na úrovni ideologického dogmatizmu (porov. Sipko, 2011, s. 180–181).

V zmysle dlhodobého a ideologicky determinovaného budovania verejného obrazu bol V. I. Lenin v tlači reflektovaný výhradne pozitívne. V praxi ide o realizáciu formou odkazu na osobnosť v texte s využitím uvádzacích spojení typu *Lenin považoval, hovorieval, zdôrazňoval, vravel, uvádzal* a pod.:

*Vítazstvo nad vlastnou nevšímavosťou, neukáznenosťou a malomeštiackym sebecstvom **považoval Lenin** za začiatok prevratu ťažšieho, podstatnejšieho, hlbšieho a dôležitejšieho, ako zvrhnutie buržoázie.* (Pravda, 2. 4. 1961)

*Tú vlasť, ktorá pod vedením strany aj napriek ťažkostiam vychovala tisíce uvedomeľých, obetavých, nezištných i múdrych ľudí, dala možnosť uplatniť sa tým, ktorých **ako Lenin vravel** – kapitalizmus utláčal, hrdúsil, deptal.* (Pravda, 1. 5. 1966)

Druhý variant predstavoval priamy citát Lenina, príp. ním vytvoreného dokumentu, listu, smernice:

*Odcitujeme najprv **Leninov list** politbyru v boji proti veľmocenskému šovinizmu zo 6. októbra 1922, ktorý napísal v súvislosti s prerokúvaním otázky o utvorení ZSSR na plenárnom zasadnutí ÚV KS(b)R v októbri 1922: „Trebá absolútne trvať na tom,“ napísal v liste, „aby vo zväzovom ústrednom výkonnom výbore predsedali po sebe Rus, Ukrajinec, Gruzinec, atď. Absolútne!“ (Zväzok 33, str. 324.).* (Pravda, 7. 1. 1969)

*Podobne ako vtedy, aj dnes, **povediac Leninovými slovami** „strana by nemohla existovať, keby neobhájovala svoju existenciu, keby rázne nebojovala proti tomu, kto ju chce zlikvidovať, rozbiť, kto ju nechce uznať, kto sa jej zrieka“.* (Pravda, 18. 7. 1969)

Naznačený pozitívny obraz ideologicky príznakovej osobnosti sa v jazykovej rovine formoval v spojeniach *veľký Lenin, múdrosť Leninových slov* či *Lenin je*

stále živý, ale aj v následnom opise jeho charakteru – „Delia nás už menej ako štyri mesiace odo dňa, čo si celý pokrokový svet pripomenie storočnicu narodenia tohto Človeka, geniálneho pokračovateľa revolučného učenia K. Marxa a F. Engelsa, zakladateľa proletárskej strany nového typu, boľševickej strany, tvorcu a vodcu najväčšej sociálnej revolúcie a zakladateľa prvého socialistického štátu, vodcu medzinárodnej robotníckej triedy a všetkých pracujúcich – Vladimíra Iljiča Lenina.“ (Pravda, 8. 1. 1970)

Prezentovala sa jeho zásadovosť a neúprosnosť v ideovo-politických bojoch, preferencia citlivého a súdružského vzťahu k oponentom, proletárskeho internacionalizmu, nepomstychtivé vystupovanie atď. Antroponymum sa nachádzalo v spojeniach *pod Leninovým vedením, Leninov odkaz, Leninovo dielo, Leninovo učenie, myšlienky V. I. Lenina* alebo *vychovaní stranou Lenina*, ktoré boli súčasťou budovania kolektívnej pamäti o tzv. otcovi komunizmu s dôrazom na jeho spoločenský, ale najmä ideovo-politický prínos. Vybrané vlastné meno sa vyskytlo aj v adjektívnych tvaroch *leninské zásady, leninské (revolučné) princípy, leninská smernica, leninská teória* či, pravdepodobne najčastejšie, *marxizmus-leninizmus*, resp. *marxisticko-leninský*.

K tzv. zakladateľským osobnostiam sa v rámci ideológie socializmu radí aj dvojica K. Marx (10%) a F. Engels (6 %) vyskytujúca sa v tlači zvyčajne spolu, hoci to nie je nevyhnutným pravidlom, ako napríklad v úryvku: *Sú medzi nimi však aj „priatelia“, čo by nás donedávna doslova v lyžičke vody utopili len preto, že sme si zvolili myšlienky a cestu K. Marxa, F. Engelsa a V. I. Lenina* (Pravda, 16. 7. 1968). V porovnaní s antroponymom *Lenin* bolo ich zastúpenie v skúmanom korpuse výrazne nižšie (porov. graf 1) a v zmysle formujúcich osobností politického režimu ich možno považovať za doplnujúci faktor.

Odlíšny spôsob interpretácie je nutné zvoliť pri pohľade na československú politickú scénu. K osobnostiam vystupujúcim do popredia v priebehu 60. rokov patrili predstavitelia najvyšších štátnych a stranických funkcií v krajine⁵ – A. Novotný (12 %), A. Dubček (11 %) a G. Husák (9 %). Antroponymum *Novotný* nachádzajúce sa pri kvantitatívnom zohľadnení na druhom mieste môžeme interpretovať v dvoch rovinách, ktorých medznikom je rok 1968. V rokoch 1962–1967 sa vlastné meno vyskytovalo v mediálnych komunikátoch s odkazom na reprezentatívnu funkciu prezidenta, upriamujúc pozornosť na príhovory, referáty a zahraničné návštevy hlavy štátu, napr. *Súdruh Novotný vo svojom prejave v Ostrave hovoril...* (Pravda, 1. 4. 1963); *Návšteva súdruha Novotného vo Vietnamskej demokratickej republike pripieva nielen k ďalšiemu prehĺbeniu vzťahov...* (Pravda, 1. 2. 1963);

⁵ Do roku 1968 boli obe funkcie – generálny tajomník ÚV KSČ a prezident republiky – kumulované v jednom nositeľovi. Tento princíp bol čiastočne zachovaný aj v čase tzv. normalizácie, keď sa obe funkcie spájali v osobe G. Husáka (generálny tajomník ÚV KSČ 1969–1987, prezident ČSSR 1975–1989).

A logika veci si žiada – ako to v novoročnom prejave povedal súdruh Novotný [...] (Pravda, 5. 1. 1965) či Ako povedal prvý tajomník Komunistickej strany Československa súdruh Antonín Novotný v známom interview [...] (Pravda, 14. 11. 1967).

Na druhej strane pri zohľadnení transformácie spoločenskej situácie a politicko-ideologického diskurzu po roku 1968 môžeme až do konca desaťročia pozorovať isté modifikácie v spôsobe zobrazovania Novotného osobnosti. K obratu dochádza po jeho odstúpení z funkcie prvého tajomníka ÚV KSČ (5. januára 1968), a neskôr aj prezidenta Československej socialistickej republiky (22. marca 1968). Mediálne stvárnenie sa posúva v rovine *spoločenský vzor ↔ odstrašujúci príklad* od pozitívneho (či aspoň neutrálne rešpektovaného) obrazu politického činiteľa k negatívnemu až dehonestujúcemu. Jediné prípady, keď sa od roku 1968 v skúmaných textoch objavilo antroponymum *Novotný*, boli situácie zdôrazňujúce negatívne aspekty buď samotnej osobnosti, alebo obdobia jeho politického pôsobenia. V praxi ide o kritiku novotnovského režimu, ktorý sa spájal s prehlbovaním kultu osobnosti, byrokratizáciou spoločnosti, nátlakom, neslobodou, s rozkolom medzi stranou a ľudom a v neposlednom rade sa objavuje aj obvinenie z oportunitizmu, príznačné v rozvíjaní ideologických stereotypov domáceho nepriateľa. Charakteristickým javom je vytrácanie oslovenia *súdruh*, čo možno interpretovať ako prejav straty úcty voči menovanej osobe.⁶ Na ilustráciu tejto denominácie, ako aj celkového sémantického posunu uvádzame niekoľko príkladov:

Strana sa začala spoliehať na autoritu moci, vedenie sa zvrhlo na administratívne prinucovanie, vedenie strany na čele s Novotným sa dostalo do rozporu s členstvom, strana s ľudom. (Pravda, 13. 8. 1968)

Jedni hľadajú chyby len v našom pojanuárovom vývoji, ani čo by predtým, keď Novotný a jeho prisluhovači plnili republiku v sud prachu, v žalár myšlienok, v štát neustále urážaných jednotlivcov i národov, boli žili na Mesiaci. (Pravda, 4. 9. 1968)

A že po skúsenostiach z päťdesiatych rokov a režimu osobnej moci Antonína Novotného môže tento boj zviest' bez novej ujmy... (Pravda, 18. 7. 1969)

V prípade osobnosti A. Dubčeka je časové rozhranie umožňujúce porovnanie a modifikáciu oficiálneho jazykového obrazu značne kratšie, keďže berieme do úvahy iba roky 1968–1970. Aj v tomto relatívne malom priestore však badať rýchly a najmä zásadný obrat, ku ktorému došlo od začiatku roka 1969. V čase pôsobenia A. Dubčeka v pozícii prvého tajomníka ÚV KSČ bola jeho reflexia v straníckom denníku pozitívna, resp. neutrálna a výskyt jeho mena bol zaznamenaný v podobe odkazu alebo citátu 12-krát. Bolo to, podobne ako v prípade A. Novot-

⁶ Tento proces je prítomný aj v iných príkladoch vysokopostavených politických činiteľov, ktorých význam sa vo verejnom priestore zmenil z pozitívneho na negatívny. Viď. ďalej v štúdiu.

ného, najmä v súvislosti s verejnými vystúpeniami, ktoré vyplývali z Dubčekovej straníckej funkcie:

*Všetci komunisti, ako to v pondelňajšom prejave zdôraznil **súdrh Dubček**, i však musia uvedomiť, že „budú stáť na čele vývoja [...] (Pravda, 3. 4. 1968)*

*Pretože v ňom nepôjde (v Akčnom programe, pozn. PM), ako na to poukázal **súdrh Dubček**, o nejaký direktívny výpočet konkrétnych úloh, ale o politickú platformu [...] (Pravda, 7. 4. 1968).*

K zvratu došlo od roku 1969, čo ilustračne zobrazuje nasledujúci príklad: *Prehlbovali sa všetky záporné tendencie predaugustového obdobia, spoločnosť bola vystavená novým krízovým otrasom. **A. Dubček, ktorý bol hlavnou prekážkou konsolidačného procesu, musel byť odvolaný** (Pravda, 2. 4. 1970).* V straníckej tlači bol A. Dubček v kontexte neúspešného demokratizačného procesu tzv. Pražskej jari vnímaný ako politický „mýlitel“ a označenie skupiny jeho spolupracovníkov termínom „dubčekovci“ získal nádych irónie, pejoratívnosti a urážky. Politika pravice sa zahrnula pod prívlastky dogmatická či oportunistická, pričom pojem oportunizmu, resp. politického či pravicového oportunizmu v spojení s reformnou činnosťou v roku 1968, sa v neskoršom období stal súčasťou ideologicky motivovaného stereotypu domáceho nepriateľa a synonymom nadávky. Z prostredia denníka *Pravda* je zreteľným vyjadrením poaugustového postoja verejnej mienky vo vzťahu k A. Dubčekovi nasledujúce tvrdenie, z ktorého vyznieva najmä názor o falošnosti a nestálosti dubčekovskej politiky:

***Za optickým klamom monolitnej, produbčekovskej národnej jednoty, za fasádou zmanipulovanej verejnej mienky sa skrývali a maskovali skutočné zábery a ciele pravice: ovládnuť celú stranu a štát, zvrátiť socialistické zriadenie a odpútať republiku so spoločenstva socialistických krajín a najmä od Sovietskeho zväzu. Taký bol jej kontrarevolučný cieľ.** (Pravda, 1. 5. 1970)*

Prvý výskyt antroponyma *Husák* v rámci skúmaných textov bol zaznamenaný 6. júna 1969, čo v súvislosti s historickým kontextom a jeho minulosťou nie je prekvapivé. G. Husák sa do politického diskurzu znovu začlenil až od roku 1968. Dovtedy v straníckej tlači nesmel ani publikovať a aktívne pôsobil primárne v období normalizácie (k spojeniu Husákovej osobnosti s konceptom normalizácie a konsolidácie podmienok v Československu pozri Pullmann, 2016). Na základe grafu konštatujeme, že jeho meno sa vo vzorke mediálnych komunikátov v 60. rokoch vyskytlo 15-krát, čo predstavuje 9 % z celkového počtu skúmaných politických antroponým. Nasledujúci rok a pol sa objavovalo zvyčajne v súvislosti s prejavmi a referátmi, ktoré G. Husák verejne predniesol alebo s jeho vystúpeniami vo funkcii generálneho tajomníka strany (od 17. apríla 1969). Podobne ako vo vyššie analyzovanom prípade antroponyma *Lenin* sa aj tu využívalo vlastné meno v kontexte nepriameho odkazovania či citátu:

Od riešenia problémov v strane, ako zdôraznil na májovom plenárnom zasadnutí súdruh Gustáv Husák, sa odvíja riešenie všetkých ostatných otázok súčasnosti. (Pravda, 6. 6. 1969)

Súdruh Husák v správe o činnosti Predsedníctva ÚV KSČS, hodnotiac uplynulé obdobie, mohol objektívne konštatovať: „Môžeme bez prehánania povedať, že v uplynulom období sme vyhrali veľkú politickú bitku [...]. (Pravda, 3. 2. 1970)

Vzhľadom na zaznamenaný výskyt v tlači až po augustových udalostiach roku 1968 v tomto prípade nereflektujeme zmeny sémantického obsahu, ako tomu bolo pri A. Novotnom alebo A. Dubčekovi. Zároveň to však potvrdzuje spätosť vedúcej stránickej funkcie s reflexiou v mediálnom prostredí. K domácim politickým predstaviteľom s nižším zastúpením patria na základe získaných údajov O. Černík (5 %) a J. Smrkovský (3 %), pričom dôvodom samotného výskytu v tlači je pravdepodobne zastávaný úrad. Napriek členstvu v ÚV strany a zaradení k blízkym spolupracovníkom A. Dubčeka v reformnom období sa O. Černík a J. Smrkovský vyskytovali v skúmaných textoch vždy iba v spojitosti s Dubčekovým menom v enumeratívnom zozname tzv. mužov Januára.

Na druhej strane, zaznamenané percentuálne hodnoty pri čelných osobnostiach Sovietskeho zväzu, ku ktorým patria J. V. Stalin (4 %) a N. S. Chruščov (4 %), naznačujú, že napriek zdôrazňovaniu blízkych „bratských vzťahov“ so ZSSR jeho predstavitelia boli v slovenskej tlači zastúpení iba zriedka. Ojedinelý výskyt bol spájaný zvyčajne s odkazom na medzinárodnú politiku alebo rokovania. Samozrejme, podstatným faktorom je zohľadnenie obdobia ich pôsobnosti. Kým J. V. Stalina by bolo možné zaradiť do kategórie k V. I. Leninovi, K. Marxovi a F. Engelsovi (teda k osobnostiam v skúmanom čase už nežijúcim), Stalinov verejný obraz prezentovaný v 60. rokoch bol načrtnutý v podobe získanej po odbúrání kultu osobnosti. Jeho prítomnosť v oficiálnom priestore stránickejho denníka je preto iba parciálna a navyše kritická, čo ilustruje niekoľko príkladov:

*Ak v období kultu osobnosti iba rozvádzali, tlmočili, reprodukovali **Stalinove** myšlienky, teraz sa na ich stránkach diskutuje a ostro polemizuje. (Pravda, 4. 11. 1961)*

*Juhoslovanskí komunisti odmietli tieto neprávom zovšeobecnené sovietske zvláštnosti spolu s osobitosťou **Stalinovho** „prínosu“ k nim a obhajovali právo vychádzať vo svojej politike z vlastných podmienok. (Pravda, 1. 8. 1968)*

Pri N. S. Chruščovovi vstupuje do hry politická výmena, keď ho vo funkcii prvého tajomníka KSSS nahradil v roku 1963 L. I. Brežnev (vo funkcii 1964–1982), čo môže byť jeden z dôvodov nízkeho výskytu jeho mena v tlači. Napriek tomu, ani Brežnevovo meno sa dominantne nevyskytovalo na stránkach slovenského stránickejho periodika. Hoci môže ísť o dôsledok selekcie textov tvoriacich výskumnú vzorku, zastúpenie tohto antroponyma v rozsahu desiatich rokov je mimoriadne nízke (iba v dvoch zmienkach) a teda nie je zahrnuté ani v grafe 1. Vzhľadom na

výber skúmaných textov spomedzi úvodníkov a domácich komentárov môžeme uvažovať o vyššej frekvencii napr. v zahraničných komentároch, ktoré boli v *Pravde* publikované a reflektovali dianie vo svete. Ďalším možným predpokladom je výskyt antroponyma v užšom časovom okruhu po zmene diskurzu v roku 1968, čo však nebolo zachytiteľné vzhľadom na výber textov a vyžadovalo by si to samostatný, užšie orientovaný výskum. Vychádzajúc z analyzovaného materiálu môžeme konštatovať, že osobnosť L. I. Brežneva bola v danej vzorke zastúpená iba marginálne.

Napriek tomu, že žánrové rozdelenie textov nehralo pri analýze vlastných mien pre potreby štúdie rolu, môžeme doplnujúco skonštatovať, že politicky motivované antroponymá boli z kvantitatívneho hľadiska príznačnejšie pre úvodníky než pre domáce komentáre (v pomere 189 : 38). Predpokladáme, že ide o dôsledok tematickej orientácie oboch skupín komunikátov, v rámci ktorých sa úvodníky zaoberajú aktuálnymi témami z politického prostredia, kým domáce komentáre sú orientované prevažne (ale nie nevyhnutne) na témy ekonomicko-sociálneho charakteru. Zároveň, ako je zrejmé z nízkeho zastúpenia zobrazeného v grafe, ústrední predstavitelia sovietskej politiky v 60. rokoch slovenskej straníckej tlači nedominovali, napriek tomu, že Sovietsky zväz bol pre Československo politickým aj ideologickým vzorom.

Ako sme naznačili v úvode štúdie, antroponymá z prostredia tzv. robotníckej triedy tvoria podskupinu využitú v tomto prípade iba doplnkovo. V súvislosti so sociálno-ekonomickým zameraním publicistiky, a to najmä v domácich komentároch, sa vyskytovali konkretizované mená bežných ľudí z rôznych pracovných oblastí. Ich výskyt v tlači nemal opakujúcu sa tendenciu, ale ich zaradenie do textu podporovalo odbornosť predkladaných konštatovaní, ktoré sa podložili názormi pracovníkov z konkrétnej sféry, napr. zdravotníctva, infraštruktúry, poľnohospodárstva a pod.:

Nemôže mať pravdu ekonóm súdruh Machalík, ak tvrdí: „Ak sa baník zaviaže, že bude plán plniť na 105 % [...]“ (Pravda, 3. 3. 1961)

Pozrime sa len, koľko ošetrovateľov kráv nasleduje príklad Hrdinu socialistickej práce, súdruha Trousila. (1. 3. 1962)

Takto využité antroponymá boli prezentované s cieľom podnietiť u čitateľa názor, že autor článkov dôverne pozná analyzovanú situáciu/problém a má priamy prístup k interným informáciám. Publikovanie názorov konkrétnych pracovníkov v daných odvetviach zároveň dodávalo ich vyjadreniam aspekt hodnovernosti. Na rozdiel od všeobecne známych politických osobností sa pri „obyčajných ľuďoch“ špecifikovalo ich pracovné zaradenie, miesto výkonu práce, dosiahnutý titul, príp. iná charakterizujúca vlastnosť, napr. *haviar Ján Žurkovský z Rudnian; rušňovodič súdruh Tomaškovič z Margecian; hrdinka socialistickej práce Mária Kudroňová; súdruh Otajovič, pracovník podniku Palma v Bratislave; pracovník Ministerstva financií inž. L. Kropáč; riaditeľ Ústredného podniku poľnohospodárskej techniky*

dr. Šafrata a ďalší. Okrajovými prípadmi bola výrazná konkretizácia vlastného mena (*mladý agronóm družstva vo Veľkých Kostoľanoch, 27-ročný Jaroslav Rehák*) alebo, naopak, nejasná generalizácia (*istý Hanko zo Skálnika*).

2. Vlastné mená inštitúcií (inštitucionymá)

Pod označením *inštitucionymá* rozumieme vlastné mená primárne politických inštitúcií, v prípade československých podmienok najmä komunistickú stranu a s ňou viac či menej prepojené hospodárske a kultúrne subjekty (k tomu pozri Knappová, 2017, online). Vo vytvorenom korpuse rozlišujeme 486 inštitucioným, ktoré ďalej analyzujeme.⁷ S prepojením na predchádzajúcu časť textu venovanú antroponýmám dopĺňujeme, že ide o 313 mien v žánri úvodníka a 173 mien v žánri komentáru.

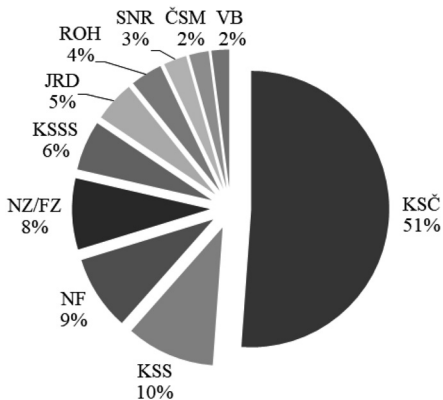
Z tzv. socialistickej ústavy platnej v 60. rokoch (ústavný zákon č. 100/1960 Zb., online) vyplýva dominantné postavenie Komunistickej strany Československa, čo ilustruje aj stranícka denná tlač. Význam politickej strany zároveň priamo alebo menej priamo vplýval aj na ideologické zázemie ďalších inštitúcií a organizácií, ktoré boli citované alebo sa na ne inak odkazovalo. K tým, ktoré boli v skúmanej vzorke pravidelne zastúpené a opakujúce sa v priebehu celého skúmaného obdobia, patria Komunistická strana Československa⁸ (KSC; 246), Komunistická strana Slovenska (KSS; 50), Národný front (NF; 42), Národné zhromaždenie, resp. Federálne zhromaždenie⁹ (NZ/FZ; 40), Komunistická strana Sovietskeho sväzu (KSSS; 28), Jednotné roľnícke družstvo¹⁰ (JRD; 23), Revolučné odborové hnutie

⁷ Špecifickým prípadom, ktorý nespadá do kategórie inštitucioným, ale v textoch mal vysoké zastúpenie (52 prípadov), sú vlastné mená označujúce zjazdy politických strán, ktoré sa konali alebo spätne reflektovali. V 60. rokoch sa uskutočnili dva zjazdy KSSS (1961, 1966), dva riadne zjazdy KSC (1962, 1966), ale i jeden mimoriadny, neskôr neuznaný tzv. vysočiansky zjazd (Praha-Vysočany 1968), a tri zjazdy KSS (1962, 1966, 1968), z ktorých posledný je spájaný s prívlastkom mimoriadny s ohľadom na augustové udalosti roku 1968. Pomenovania radíme ku chrématonymám, konkr. ako vlastné mená jedinečných spoločenských akcií (Šrámek, 1999, s. 165) v tvare rímske číslo + sjazd + názov strany, napr. XIII. sjazd KSC.

⁸ Do roku 1968 sa používalo označenie KSC, od prijatia zákona o federácii (27. október 1968) sa skratka zmenila na KSCS. V rámci kvantitatívnych výsledkov výskumu sú zohľadnené oba varianty, keďže stále označujú jednu inštitúciu.

⁹ Názov česko-slovenského parlamentu. Pôvodné pomenovanie *Národné zhromaždenie* sa po prijatí zákona o federácii 27. októbra 1968 zmenilo na *Federálne zhromaždenie*, ktoré existovalo od 1. januára 1969 do 31. decembra 1992.

¹⁰ Ako vlastné meno je identifikované v prípade, keď sa viaže na (alebo „pomenúva“) objekt v konkrétnej obci alebo lokalite, ktorej názov sa stáva integrálnou súčasťou jeho formálnej štruktúry, napr. *JRD v Klátovej Novej Vsi*. Daný prístup sme zvolili na základe faktu, že JRD bez väzby na konkrétny objekt v teréne sa chápe skôr ako „druh poľnohospodárskeho družstva“, nie ako pomenovanie konkrétnej inštitúcie.

Graf 2: Kvantitatívne zastúpenie opakujúcich sa inštitucioným vo výskumnej vzorke

(ROH; 18), Slovenská národná rada (SNR; 13), Československý sväz mládeže (ČSM; 11) a Verejná bezpečnosť (VB; 10). V rámci výsledných kvantitatívnych hodnôt sú zohľadnené tak plné tvary jednotlivých inštitucioným, ako aj ich abreviáty, keďže v ich prípade ide o vytvorenie vlastného mena na základe abreviačnej motivácie (Ološtiak, 2010, s. 213–217). Dištinktívnym prvkom na určenie vlastného mena v texte bol grafický zápis využívajúci veľké začiatkové písmeno. Konkrétne percentuálne rozvrstvenie daných inštitucioným približuje graf 2.

Z grafu je zrejماً výrazná prevaha vo výskyte inštitucionýma KSC, ktoré v skúmaných textoch dominovalo. V jeho číselnom vyjadrení sú zahrnuté nielen odkazy na politickú stranu ako celok, ale aj na jej hlavný výkonný orgán – Ústredný výbor –, ktorého názov sme zaznamenali tak v plnej forme, ako aj v podobe abreviátu ÚV.¹¹ V tejto súvislosti je zaujímavý fakt, že pomenovanie Ústredného výboru je omnoho početnejšie, než výskyt názvu samotnej strany, a to v pomere 170 : 39. Toto zistenie poukazuje na značnú aktivitu najvyššieho stranického orgánu, aj na silnú centralizáciu strany. Tá spolu s vysokým stupňom koncentrácie moci bola príznačným javom pre socialistický prebyrokratizovaný systém. V čl. 4 vtedajšej ústavy bola zakotvená vedúca úloha KSC v spoločnosti, a hoci v reformnom období existovala snaha zľaviť z jej výlučného vedúceho postavenia v politickom systéme, byrokratizmus a centralizácia ostali aj naďalej charakteristickými vlastnosťami politického zriadenia v Československu. Štandardne sa manifestovali prostredníctvom prevahy orgánov volených profesionálnymi aparátmi strany; príkladom je Ústredný výbor. Tieto stranické štruktúry navrhovali, prijímali aj vyko-

¹¹ Vo vzorke sme zaznamenali päť názvov *Ústredný výbor/ÚV* bez bližšej konkretizácie v názve, ktoré na základe kontextu nebolo možné priradiť k jednej zo strán – KSC, KSS, KSSS. V percentuálnych hodnotách v grafe preto nie sú zastúpené.

návali uznesenia, pričom volené orgány strany boli len ozdobným aparátom, nie kontrolným korektívom (viac pozri Sikora, 2009, s. 83–96; Sikora – Londák, 2018, s. 186–196). Možno dodať, že demokratizačné snahy v tomto smere boli súčasťou Akčného programu v roku 1968, ktorému sa ale nepodarilo bližšie usmerniť vývoj v krajine a Moskva ho navyše jednoznačne odmietla. Načrtnuté historicko-politické vývinové aspekty však môžu osvetliť zaznamenanú prevahu KSČ (resp. ÚV KSČ) napr. nad Národným frontom alebo Národným (Federálnym) zhromaždením.¹²

Druhým najviac zastúpeným inštitucionomom je pomenovanie Komunistickej strany Slovenska (KSS). Rovnako ako v predchádzajúcom prípade, aj tu je vo výslednom kvantitatívnom stvárnení zahrnutý Ústredný výbor, konkrétne v počte 31 : 18.

Pri komparácii celoštátnej komunistickej strany (KSČ) s jej slovenským variantom vystupuje do popredia značná kvantitatívna odchýlka, a to aj napriek faktu, že výskumný materiál tvorilo oficiálne slovenské stranické periodikum a zároveň ústredný tlačový orgán KSS. Nerovnosť môžeme interpretovať v rámci spoločensko-politického a historického kontextu ako dôsledok asymetrického postavenia oboch krajín v spoločnom štáte, ktoré sa formovalo už od roku 1948. Slovensko bolo vnímané ako politicky slabé a zraniteľné miesto. KSS teda bola iba územnou organizáciou KSČ rozpracúvajúcou jej záväzné smernice na Slovensku. Asymetrický model v ich vzájomných vzťahoch pretrvával aj v dôsledku obáv z presadzovania „dualizmu“ a „nacionálnych tendencií“ zo strany KSS, čím sa jej funkcia marginalizovala a podriaďovala princípom demokratického centralizmu. Hoci na Slovensku bol ÚV KSS mocensky a politicky najvýznamnejším štátnym orgánom, stále bol hierarchicky podriadený ÚV KSČ v Prahe. Táto situácia bola pre oba politické subjekty príznačná aj v období predjaria (1963–1967) a za krátku výnimku možno považovať iba rok 1968.¹³

Z hľadiska vzťahu k dobovej politickej ideológii je istým paradoxom nízke zastúpenie Komunistickej strany Sovietskeho sväzu (KSSS), iba 6 %. Inštitucionum KSSS sa v tlači nachádzalo v podobe odkazu na ňu alebo na ňou prijaté rozhodnutia:

Všetky už pri svojom zrode chápali význam KSSS ako najprednejšieho oddielu medzinárodného komunistického hnutia. (Pravda, 7. 11. 1965)

Toto historické výročie bude mimoriadnou udalosťou v politickom a ideovom živote nielen KSSS a sovietskeho ľudu, ale v celom medzinárodnom komunistickom hnutí a pokrokovej svetovej verejnosti. (Pravda, 12. 2. 1967)

¹² K tomu možno doplniť, že výskyt nižších (lokálnych) výborov nie je z pohľadu reflexie ich činnosti alebo vyjadrení v tlači relevantný, nakoľko v skúmaných textoch ich grafický zápis nezodpovedá vlastnému menu.

¹³ Podrobnejšie k extralingválnemu (politickému) kontextu a vzájomnému vzťahu KSS a KSČ pozri Pešek, 2012 alebo Sikora, 2012, s. 132–144.

Môžeme teda usúdiť, že o KSSS sa v slovenskej tlači písalo iba málo. Ide o zaujímavý fenomén najmä v porovnaní s význačným a frekventovaným zastúpením antroponyma *Lenin* v rovnakom období. Na druhej strane sa, podobne ako pri antroponymách ďalších sovietskych politických činiteľov, núka predpoklad, že kvantitatívne zastúpenie by bolo vyššie pri skúmaní zahraničných komentárov alebo iných textov reagujúcich na dianie vo svete. Keďže sme sa však výberom textov orientovali skôr na domáce prostredie, konštatujeme iba nízke zastúpenie uvedených mien.

Doteraz analyzované vlastné mená inštitúcií obsahovali vo svojom názve priame pomenovanie komunistickej strany. Druhú kategóriu tvoria inštitucionymá, ktoré v otázke pôsobnosti podliehajú komunistickej strane alebo s ňou inak spolupracujú či sú s ňou prepojené, ale jej pomenovanie netvorí súčasť ich názvu.

Ide o inštitúcie, resp. organizácie nielen politického, ale aj hospodárskeho alebo kultúrneho charakteru – Národný front, Národné/Federálne zhromaždenie, Jednotné roľnícke družstvo, Československý sväz mládeže a Revolučné odborové hnutie. Medzi nimi má vyššie kvantitatívne hodnoty Národný front (9 %) tvoriaci politickú platformu štátu združujúcu okrem KSC/KSS aj ďalšie menšie politické strany a neskôr i spoločenské organizácie. Počas socializmu bol Národný front, vzhľadom na dominantný vplyv komunistickej strany v ňom, jeden z nástrojov totalitného riadenia moci v krajine. V prípade Národného zhromaždenia vystupujúceho v pozícii československého parlamentu, od uzákonenia federácie v roku 1968 pod zmeneným názvom Federálne zhromaždenie, je kvantitatívne zastúpenie podobné, a to na hodnotu 8 %. Na rozdiel od predchádzajúcich inštitucioným sa však v textoch vyskytuje skôr v podobe zmienky, než ako odkaz na jeho činnosť:

Vládne vyhlásenie, ktoré predniesol predseda vlády súdruh Jozef Lenárt na prvom zasadnutí novozvoleného Národného zhromaždenia, okrem iného upozorňuje [...]. (Pravda, 2. 7. 1964)

Pre dôsledné uplatnenie zásady rovnoprávnosti oboch národov totiž nestačia len záruky, ktoré dáva zloženie Federálneho zhromaždenia, zákaz majorizácie v taxatívne vymenovaných oblastiach [...]. (Pravda, 5. 11. 1968)

Pri inštitucionymách z ekonomickej a kultúrnej oblasti je ich výskyt v pramenom materiáli nízky – menej ako 5 %. Ide o dôsledok tematického obsahu skúmaných príspevkov, v ktorých boli vlastné mená kumulované. To zároveň poukazuje na ich nerovnomerné rozloženie v jednotlivých komunikátoch v porovnaní s KSC, KSS a ďalšími politicky orientovanými subjektmi. V kontexte ideologického prostredia stojí za zmienku inštitucionymum *JRD* (pomenúvajúce objekt v konkrétnej lokalite), ktoré sme zaznamenali primárne v prvej polovici 60. rokov. Po roku 1965 išlo iba o ojedinelé prípady v rokoch 1967 a 1970. Rovnaká situácia bola aj pri pomenovaní *ROH*, ktoré bolo v druhej polovici desaťročia zaznamenané iba raz (v roku 1967). Môžeme usudzovať, že vzhľadom na svoj apolitický charakter

inklinujúci viac k socioekonomickej sfére, rovnako ako aj vplyvom extralingvál-
nych faktorov formujúcich politicko-historický kontext v druhej polovici 60. rokov,
ustupujú dané inštitúciám do úzadia.

Záver

Súbor vlastných mien získaných excerpciou zo stranického denníka *Pravda* sme rozdelili na antroponymá a chrématonymá, špecificky vlastné mená politických inštitúcií a organizácií, ktoré sme ďalej analyzovali s prihliadnutím na československý historicko-politický kontext 60. rokov. V rámci výskumnej vzorky sme sa zamerali na vlastné mená s opakujúcou sa tendenciou a hoci výsledky ukázali na vyššie zastúpenie v kategórii inštitúciálnych (486), môžeme tvrdiť, že v súvislosti s ideologickým pozadím sú aktívnejšie práve antroponymá (176).

V prvej kategórii bolo najvýraznejšie a kvantitatívne najviac zastúpené antroponymum *Lenin* v hodnote 26 % z celkového počtu skúmaných mien. Referencie k Leninovej osobe, jeho citáty, kolokácie spojené s jeho menom či z mena odvodené adjektívne výrazy reflektujú glorifikovaný portrét predstaviteľa komunistickej ideológie. Jeho význam v politicko-ideologickom diskurze je zdôraznený faktom, že ide o nežijúcu osobu, ktorá pretrvala v oficiálnom priestore v dôsledku silného ideového odkazu. Ostatné antroponymá viažuce sa k osobnostiam zahraničnej proveniencie sú v korpuse zastúpené výrazne menej, a to aj v prípade vedúcich ideologických predstaviteľov alebo čelných osobností Sovietskeho zväzu.

V kontexte domácej politickej scény dominovali antroponymá *Novotný* a *Dubček*, ktoré, na rozdiel od antroponyma *Lenin*, prešli v priebehu skúmaného obdobia transformáciou odvodenou z politicko-ideologických podmienok v druhej polovici 60. rokov – konkrétne v roku 1968. V prípade osobnosti A. Novotného bola zlomovým momentom v rámci významu a výskytu súvisiaceho antroponyma personálna výmena vo vedení strany i štátu, keď ho vo funkcii generálneho tajomníka vystriedal A. Dubček a vo funkcii prezidenta L. Svoboda. Jeho reprezentatívne budovaný verejný obraz sa zmenil a do popredia vystúpila kritika byrokratizmu, centralizmu, rozvíjania kultu osobnosti, neslobody atď. Pri A. Dubčekovi je podobná transformácia ešte zreteľnejšia s prihliadnutím na veľmi krátke obdobie, počas ktorého k nej došlo. Na stránkach skúmaného denníka sa jeho meno vyskytovalo iba od roku 1968 a kým zo začiatku vystupoval v reprezentatívnej funkcii, nie nepodobnej postaveniu A. Novotného, od roku 1969 je jeho meno spájané s konceptom pravicovej, antisocialistickej a oportunistickej politiky. V tlači prevážil vyhraný negatívny obraz s pejoratívnym príznakom vzťahujúcim sa nielen na jednotlivca, ale na celú jeho politickú skupinu i ďalších spolupracovníkov. Možno hovoriť o posune k statusu nežiaducej osoby, resp. až politického nepriateľa.

Napriek uvedenému vyššiemu počtu identifikovaných inštitúciálnych vo výskumnej vzorke môžeme ich vnútorné rozvrstvenie považovať za menej členité ako

pri antroponymách. Súvisí to s dominantným postavením antroponyma *Komunistická strana Československa*, ktoré mala viac ako 50 % zastúpenie v tejto kategórii. Značne menej frekventovaným inštitucionymom bola *Komunistická strana Slovenska*, hoci denník *Pravda* bol jej ústredným tlačovým orgánom. Kvantitatívnu nerovnováhu zistenú vo výsledkoch prisudzujeme celkovému asymetrickému rozloženiu moci, na základe ktorého je KSS vnímaná ako územný orgán KSČ na Slovensku. Spoločným faktorom v oboch prípadoch je však vysoké zastúpenie tvaru *Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska/Československa*, čo naznačuje dôležitosť a aktívnu činnosť najvyššieho výkonného orgánu strany.

Ostatné skúmané inštitucionymá v domácich podmienkach v menšej či väčšej miere strane podliehali, boli s ňou prepojené, resp. bola ich existencia od nej závislá. Kvantitatívne sú však zastúpené menej. V prípade organizácií ako *Revolučné odborové hnutie*, *Jednotné roľnícke družstvo* alebo *Československý sväz mládeže* je možné uvažovať o výraznejšom postavení v iných, špecificky orientovaných denníkoch ako napr. *Smena* či *Práca*.

Na záver možno zhrnúť, že ústavou vymedzené a ideológiou socializmu podmienené vedúce postavenie Komunistickej strany Československa v 60. rokoch sa primerane a očakávane reflektovalo v stránickej tlači. V kategóriách antroponým aj inštitucioným dominovali subjekty s úzkym prepojením na hlavné ideologické piliere a tradície. Celkový výskyt často sa opakujúcich vlastných mien vo vymedzenom období poukazuje na politicky (a tým aj ideologicky) významné subjekty verejného života v krajine. Zaznamenaný vývin a modifikácia významu či kontextu vo zvýraznených príkladoch rovnako odráža politicko-ideologické zázemie, na základe čoho možno usudzovať, že vzťah medzi vlastnými menami a ideologickými faktormi doby je vzájomne korelujúci.

Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu VEGA č. 1/0598/18 *Štylistika mienkotvornej elektronickej tlače stredoprúdového a alternatívneho typu*.

LITERATÚRA

- BLAHO, M. – MERTO VÁ, N. (2018): *Sovietske reálie ako objekt lingvokulturologických výskumov*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- BLANÁR, V. (2009): *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky*. Martin: Matica slovenská.
- GUZI, Ľ. – SIPKO, J. – MERTO VÁ, N. – BLAHO, M. (2017): *Historizmy ako predmet lingvokultúrnych skúmaní*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- KNAPPOVÁ, M. (2017): CHRÉMATONYMUM. In: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. <<https://www.czechency.org/slovník/CHRÉMATONYMUM>> cit. 2020-07-15.

- MACHO, M. (2016): Teoretické aspekty statusu lexikálnej jednotky a lexikálnej zásoby v ideologických súradniciach. In: R. Štefančík (ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí jazyka a politolingvistiky*. Bratislava: Ekonóm, s. 47–55.
- MOLNÁROVÁ, E. (2013): *Spoločensko-politická lexika z kontrastívneho aspektu*. Banská Bystrica: Belianum.
- MOLNÁROVÁ, P. (2019a): Kognitívno-sémantická interpretácia metafory v kontexte politicko-ideologického vývinu v rokoch 1965–1970. *Slovenská reč*, 84, 2, s. 185–204.
- MOLNÁROVÁ, P. (2019b): Obraznosť v analytickej publicistike v rokoch 1965–1970. In: V. Liashuk (ed.), *Spisovné jazyky západných a východných Slovanov v synchronii a diachronii: otázky teórie: zborník vedeckých príspevkov*. Banská Bystrica: Belianum, s. 108–114.
- MOLNÁROVÁ, P. (2019c): Niekoľko poznámok k slovenskému jazyku obdobia socializmu v 60. rokoch. Medzinárodná vedecká konferencia pri príležitosti 25. výročia slovakistiky na Filozofickej fakulte Univerzity v Záhrebe, 6. a 7. decembra 2019. [V tlači].
- MOLNÁROVÁ, P. (2020a): Ideologicko-persuazívne prejavy v publicistických tituloch denníka *Pravda* v 60. rokoch. *Slovenská reč*, 85, 2, s. 191–211.
- MOLNÁROVÁ, P. (2020b): Hodnoty ideológie socializmu optikou vybraných lexém. *Jazyk a kultúra*, 11, 41–42, s. 91–101 [online]. <https://www.ff.unipo.sk/jak/41-42_2020/Patricia_Molnarova_studia.pdf> cit. 2020-07-20.
- MOLNÁROVÁ, P. (2020c): Mocenské prejavy KSČ v reflexii vlastných mien v straníckej tlači. *Acta historica Neosoliensia*, XXIII, 1, s. 52–71.
- OLOŠTIAK, M. (2010): O spôsoboch tvorenia vlastných mien. *Slovenská reč*, 75, 4–5, s. 209–224.
- PEŠEK, J. (2012): *Komunistická strana Slovenska. Dejiny politického subjektu I*. Bratislava: Veda.
- PULLMANN, M. (2016): Konsolidace, pokojný život a neviditeľné násilí. Vznik a vývoj normalizační ideologie v Československu. In: Pullmann, M. – Kolář, P., *Co byla normalizace? Studie o pozdním socialismu*. Praha: Lidové noviny, Ústav pro studium totalitních režimů, s. 72–84.
- SIKORA, S. (2009): Československá jar 1968 a Slovensko. In: Londák, M. – Sikora, S., *Rok 1968 a jeho miesto v našich dejinách*. Bratislava: Veda, s. 82–102.
- SIKORA, S. (2012): KSS a čiastočná liberalizácia režimu na Slovensku počas predjaria (1963–1967). In: J. Kalous – J. Kocian (eds.), *Český a slovenský komunismus (1921–2011)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AVČR, s. 132–144.
- SIKORA, S. – LONDÁK, M. (2018): Alexander Dubček a „socializmus s ľudskou tvárou“. In: Londák, M. – Michálek, S. et al. *Dubček*. Bratislava: Veda, s. 177–220.
- SIPKO, J. (2011): *Teoretické a sociálno-komunikačné východiská lingvokultúrológie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- SIPKO, J. (2013): Sovietizmy v rusko-slovenskom porovnaní. In: I. Hostová – M. Gavurová – M. Smetanová (eds.), *Zrkadlá translátológie I.: Preklad ako nástroj komunikácie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, s. 12–20.
- SIPKO, J. (2014): Lingvokultúrológia osobnosti. In: J. Kesselová – M. Imrichová – M. Ološtiak (eds.), *Registre jazyka a jazykovedy (II)*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, s. 286–294.

- ŠRÁMEK, R. (1999): *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita.
- ŠTEFANČÍK, R. (2016): Politický jazyk. Ako ho definovať? In: R. Štefančík (ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie*. Bratislava: Ekonóm, s. 28–46.

PRAMENE

- Pravda*. Orgán ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska. 1961, roč. XLII, č. 1, 3, 32, 42, 60, 62, 92, 114, 120, 124, 151, 152, 181, 185, 214, 222, 243, 275, 276, 307, 310, 334, 338.
- Pravda*. Orgán ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska. 1962, roč. XLIII, č. 2, 3, 31, 39, 58, 59, 90, 92, 121, 127, 151, 163, 181, 192, 211, 242, 246, 272, 281, 303, 333.
- Pravda*. Orgán ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska. 1963, roč. XLIV, č. 2, 7, 31, 35, 59, 90, 94, 118, 148, 149, 178, 181, 209, 210, 240, 270, 302, 304, 330, 333.
- Pravda*. Orgán ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska. 1964, roč. XLV, č. 3, 4, 34, 51, 62, 63, 97, 100, 123, 124, 151, 156, 182, 198, 216, 217, 250, 243, 274, 289, 304, 306, 334.
- Pravda*. Orgán ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska. 1965, roč. XLVI, č. 3, 4, 32, 34, 63, 80, 90, 119, 128, 151, 180, 212, 213, 242, 276, 277, 309, 318, 333, 335.
- Pravda*. Orgán ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska. 1966, roč. XLVII, č. 1, 5, 31, 38, 59, 86, 94, 101, 119, 122, 158, 164, 184, 186, 213, 238, 253, 261, 275, 301, 302, 331, 342.
- Pravda*. Orgán ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska. 1967, roč. XLVIII, č. 1, 3, 33, 43, 60, 94, 100, 119, 121, 149, 156, 180, 185, 210, 243, 245, 275, 302, 314, 335.
- Pravda*. Orgán ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska. 1968, roč. XLIX, č. 3, 8, 31, 37, 63, 68, 93, 97, 121, 132, 150, 180, 195, 211, 223, 245, 250, 273, 279, 302, 307, 325, 326.
- Pravda*. Orgán ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska. 1969, roč. L, č. 5, 6, 27, 29, 52, 57, 78, 83, 102, 110, 130, 131, 158, 167, 181, 205, 206, 231, 258, 260, 283.
- Pravda*. Orgán ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska. 1970, roč. LI, č. 1, 5, 28, 51, 52, 76, 77, 102, 105, 128, 129, 154, 183, 184, 207, 208, 233, 234, 261, 262, 285, 287.

Patricia Molnárová
patricia.molnarova@umb.sk
Katedra slovenského jazyka a komunikácie
Filozofická fakulta
Univerzita Mateja Bela
Tajovského 51
974 01 Banská Bystrica
SLOVENSKO